

Vilniaus lietuvių studentų kultūrinė veikla visuomenėje 1928–1940 m.

ROMUALDAS JUZEFOVIČIUS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, LT-08105 Vilnius

Lietuvos edukologijos universitetas, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius

El. paštas: romju@inbox.lt

Remiantis rankraštinųjų ir skelbtųjų šaltinių analize straipsnyje nagrinėjama tarpukario metais Vilniaus universitete studijavusių lietuvių studentų bendruomenės formavimosi prielaidos ir sąlygos, kultūrinės raiškos visuomenėje kryptys bei formos, bandoma nustatyti studentų nuostatas bei jų svarbą Vilniaus krašto lietuvių kultūriniam tapatumui ugdyti. Pateikti duomenys byloja apie reikšmingą studentų indėlį siekiant išsaugoti ir plėtoti lietuvių kultūrą Lenkijos valdomame Vilniaus krašte.

Raktažodžiai: Vilniaus lietuviai, švietimas, kultūrinis tapatumas

IVADAS

Tarpukario metais Lenkijos valdomame Vilniaus krašte jaunoji lietuvių inteligentija aktyviai dalyvavo kultūrinėje ir šviečiamojame veikloje, kuri buvo skirta tautiniam lietuvių tapatumui stiprinti. Kryptingą veiklą išlaikant ir puoselėjant krašto lietuvių veiklą bendrame Vilnijos lietuvių raiškos kontekste glaustai apžvelgia savo knygoje Bronius Makauskas [37].

Bendresnio pobūdžio istorijos duomenys apie tarpukario Vilniaus studentiją trumpai pateikti apžvalginėje Vilniaus universiteto istorijoje [40], Vyginto Broniaus Pšibilskio monografijoje, skirtoje Mykolo Biržiškos veiklai [39], ir kt. Lietuvių studentų veiklą bendrame Vilnijos lietuvių raiškos kontekste glaustai apžvelgia savo knygoje Bronius Makauskas [37].

Apžvalginiai duomenys apie Vilniaus lietuvių studentus paskelbti šių dienų Lietuvos universitetų studentų konferencijos pranešimų pagrindu parengtame leidinyje apie Lietuvių studentų korporacijas tarpukariu, kuriame Akvilė Gasiulytė aptaria Vilniaus lietuvių studentų sąjungos (VLSS) struktūrą ir organizacinę veiklą [36].

Pažymėtina Almos Lapinskienės monografija tarpukario Vilniaus lietuvių literatūros raidos tema. Knygos autorė nagrinėja ir literatūros istorijos požiūriu įvertina lietuvių studentų dramaturginę, publicistinę raišką, literatūrinius ryšius [35]. Lietuvių studentijos visuomeninė raiška fragmentiškai paminėta ir kituose mokslo darbuose.

Svarbių duomenų paskelbta kai kuriuose publicistiniuose, atsiminimų leidiniuose, kurie leidžia suvokti to meto jaunosios inteligentijos gyvenimo ir veiklos sąlygas.

Vilniaus lietuvių studentų indėlis lietuvių kultūrinėje ir šviečiamojoje veikloje istoriografijoje dar nėra pakankamai išsamiai išnagrinėtas ir įvertintas, todėl šiame straipsnyje keliamas tikslas, naudojant skelbtų ir rankraštinų šaltinių analizės metodą, atskleisti Vilniaus universiteto lietuvių studentų kultūrinės raiškos visuomenėje ypatumus ir įvertinti jos reikšmę. Tam tikslui pasiekti keliami šie uždaviniai: išnagrinėti lietuvių studentų bendruomenės formavimosi prielaidas ir sąlygas, kultūrinės raiškos visuomenėje kryptis bei formas, nustatyti studentų nuostatas ir jų svarbą ugdant Vilniaus krašto lietuvių kultūrinį tapatumą.

Chronologinės straipsnio ribos apima nagrinėjamą laikotarpį nuo Vilniaus lietuvių studentų kultūrinės raiškos visuomenėje pradžios XX a. 3-jojo dešimtmečio pabaigoje iki Vilniaus universiteto reformos ir integravimo į nepriklausomos Lietuvos švietimo sistemą 1940 m. pradžioje.

Tyrimo metu panaudoti Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje (*LMAVB RS*) ir kituose fonduose saugomi Vilniaus studentų susirinkimų, renginių protokolai, susirašinėjimo su kitomis organizacijomis korespondencija ir kiti veiklos rankraštiniai šaltiniai, tarpukario Vilniaus lietuvių periodikoje skelbti straipsniai, apžvalginė informacija, atsiminimai ir kt.

AKADEMINĖS KONSOLIDACIJOS PRIELAIDOS

Tarpukario metais veikęs Stepono Batoro universitetas buvo Lenkijos valstybės įstaiga, turėjusi stiprinti jos politinę ir kultūrinę įtaką Vilniaus krašte. Mokslo personalas, trys ketvirtadaliai studentų buvo atvykėliai iš visos Lenkijos. Lietuviams ir baltarusiams taikytas *numerus clausus*, t. y. buvo priimamas tik nustatytas skaičius studentų [39].

Vilniaus krašto lietuviai pradėjo studijuoti Lenkijos administruojamose aukštosiose mokyklose tik nuo 1925 m., kai Vytauto Didžiojo gimnazija įgijo valstybinės gimnazijos teises. Nuo 3-jojo dešimtmečio pradžios dalis jaunuolių vyko studijuoti ir į nepriklausomą Lietuvą, tačiau dešimtmečio viduryje Stepono Batoro universitetas tapo svarbiausia Vilnijos lietuvių studentų susibūrimo vieta. Daugėjo studentų – 4-ajame dešimtmetyje kasmet studijavo vidutiniškai 80–100 lietuvių, bet jie tesudarė apie 3 proc. bendro studentų skaičiaus [37].

Per pirmą studijų minėtame universitete dešimmetį šią aukštąją mokyklą baigė 205 studentai, daugiausia jų studijavo humanitariniame ir gamtos-matematikos fakultetuose. Į šiuos fakultetus, kaip buvo rašoma to meto studentų spaudoje, buvo lengviau įstoti, tačiau sunkiau įsitvirtinti praktiniame gyvenime. Į kitus fakultetus, ypač į medicinos ir farmacijos studijas, lietuviams buvo sunku įstoti dėl konkursinių egzaminų, tačiau ir ten studijavo per 20 jaunuolių. Dalis studentų mokėsi Teisių, Agronomijos fakultetuose [31].

Universitetas, kaip jau akcentuota kultūros ir mokslo istoriografijoje, netapo kultūros židiniu, vienijančiu visų Vilnijos tautybių žmones, jis tenkino lenkų visuomenės poreikius. Tokios politikos rezultatas buvo abipusis lenkų ir kitų tautybių studentų nepasitikėjimas, todėl studentai pradėjo steigti tautines organizacijas, kurios pirmiausia turėjo atstovauti jų interesams universitetinėje aplinkoje [37]. Tokios organizacijos steigimas buvo aktualus ne vien dėl lietuvių studentų socialinių poreikių tenkinimo, būsimų lietuvių inteligentų su aukštauju išsilavinimu telkimas, patriotinis ugdymas ir jų įtraukimas į Vilnijos lietuvių visuomeninį gyvenimą sudarė besiformuojančios studentų bendruomenės nuoseklios sociokultūrinės raiškos perspektyvos prielaidą.

Lietuvių studentų kultūrinio konsolidavimo pradžia sietina su visuomeninės organizacijos – Vilniaus lietuvių studentų sąjungos – steigimu 1925 m. (1). Tuo metu dar neformalią

(1) Organizacijos idėją iškėlė ir ją įgyvendinti ėmėsi pirmieji universiteto studentai lietuviai.

studentų bendruomenę telkė skirtinguose fakultetuose studijuojantys jaunuoliai, tačiau organizacija buvo įteisinta tik 1928 m., kai universiteto senatas patvirtino sąjungos įstatus. Įstatų įregistravimas suteikė galimybę organizuotis ir reikštis ne tik akademinėje, bet ir visuomenės aplinkoje [9].

Pažymėtina tai, kad steigiamos studentų organizacijos lyderiai kėlė tikslus ne tik telkti visus Vilniaus krašto lietuvius studentus, ugdyti tautinę sąmonę, bet ir skleisti lietuvių visuomenėje [9]. Sąjungos steigėjai buvo Antanas Juknevičius, Marytė Čenytė, Laimutė Šlapelytė, Henrikas Horodnyčius (Enrikas Horodničius), Aleksandras Birinčikas, Juozas Gaivenis, Petras Kunavičius, Augustinas Mačionis. Pirmoji valdyba buvo sudaryta 1926 m., jos pirmininku buvo išrinktas Antanas Juknevičius, nariais – Rapolas Mackevičius, Marytė Karužaitė, Kajetonas Blažys. Organizacijoje pirmaisiais metais veikė 22 nariai (žr. lentelę), vėliau jų skaičius didėjo ir priklausė nuo universitete studijuojančių lietuvių kiekio – vidutiniškai vienijo apie 100 narių [17].

Lentelė. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos nariai 1926 m.

Nr.	Vardas, pavardė	Fakultetas	Mokslo metai	Pareigos organizacijoje
1.	Antanas Juknevičius	teisių	II	pirmininkas
2.	Juozas Gaivenis	medicinos	II	
3.	Marytė Čenytė	gamtos-matemat.	III	vicepirmininkas
4.	Laimutė Šlapelytė	teisių	II	
5.	Enrikas Horodničius	gamtos-matemat.	III	
6.	Petras Kunavičius	medicinos	II	
7.	Marytė Karužaitė	medicinos	I	kasininkė
8.	Rapolas Mackevičius	humanistikos	I	raštininkas
9.	Alfonas Bielinis	humanistikos	II	
10.	Adomas Juškevičius	humanistikos	I	
11.	Kajetonas Blažys			knygininkas
12.	Aleksandras Birinčikas	teisių	I	
13.	Augustinas Mačionis	gamtos-matemat.	II	
14.	Aldona Patapavičiūtė	konservatorija	III	
15.	Jonytė Vengrytė	gamtos-matemat.	II	
16.	Kazys Pukėnas	teologijos	I	
17.	Tutinas	teologijos	IV	
18.	Gruodis	teologijos	IV	
19.	Jonas Vienožindis	teologijos	IV	
20.	Danielius Baužys	teologijos	IV	
21.	Florias Neviera	istorijos	III	
22.	Konstantinas Aleksa	medicinos	I	

Šaltinis: 1926 m. VLSS narių sąrašas. LMAVB RS, f. 174–11/1, l. 47–48.

Vilniaus lietuvių studentų sąjungos įstatai per visą aptariamą laikotarpį ne kartą buvo keičiami, derinami prie lenkų administracijos keliamų reikalavimų, tačiau veiklos kryptingumas buvo išlaikytas: „jungti visus lietuvius į vieną organizaciją tautiniam, kultūriniam ir savišalpos darbui, ugdyti sustiprintą ir kūrybinį patriotizmą“ [13].

Organizacija nuo pat pradžių tapo lietuvių studentų bendruomenės telkimo centru, kita vertus, šios bendruomenės formavimosi metais augo ne tik narių skaičius, bet didėjo

ir nuomonių skirtumas. Studentų aplinkoje pradėjo reikštis kairiųjų ir dešiniųjų politinių nuostatų įtakos, susidarė politinių pagrindų siekiančios veikti grupės, kurios siekė dominuoti studentų organizacijoje. Negatyviai studentų aplinką, kaip jie nurodė spaudoje, veikė ir vidinė kova, rietenos Vilnijos lietuvių visuomenėje [31].

Daugumai lietuvių studentų pavyko įveikti idėjinių ir organizacinių prieštaravimų pinkles, studentų sąjungos susirinkimuose buvo akcentuojama tai, kad organizacija nekelia politinių tikslų, pirmiausia siekiama organizuoti socialinę paramą ir kultūrinę veiklą akademinėje aplinkoje, vis dažniau buvo nurodomas tarpusavio solidarumas ir bendruomeniškumas.

Organizacijos šaltiniai byloja apie studentų lituanistinės raiškos pradžią: pirmuosiuose susirinkimuose buvo skaitomi pranešimai lietuvių grožinės literatūros, Lietuvos istorijos temomis. Nemažai dėmesio buvo skiriama lietuvių švietimo reikalams, pirmiausia buvo aptariami vaikų ugdymo klausimai [15]. Vėliau akademinėje bendruomenėje analizuojama tematika buvo plečiama ir iš dalies apėmė tarptautinių kultūros, jos politikos, idėjų raidos ypatumų ir tendencijų nagrinėjimą, pavyzdžiui, „Rasizmo teorija Vokietijoje“, „Popiežių tautinė politika“ ir kt. [11].

Per kelerius pirmuosius lietuvių studijų universitete metus pavyko juos sutelkti socialinei ir kultūrinei veiklai ne vien tik akademinėje aplinkoje – studentai jau buvo pajėgūs plėtoti kultūros šviečiamąją veiklą Vilniaus krašto lietuvių visuomenėje. Itin svarbia organizacine prielaida šiai raiškai, manytina, tapo XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje steigiamos Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijos, kurios leido įgyvendinti studentų kūrybines idėjas ir geriau suvokti inteligentijos paskirtį visuomenėje (2).

Įtakinga studentų telkimo ir kultūrinės raiškos priemone tapo periodinio leidinio leidybos organizavimas. Jo kryptingumą ir paskirtį studentų organizacijoje pradėta svarstyti 4-ojo dešimtmečio pradžioje: buvo numatyta leisti platesnio pobūdžio kultūros žurnalą visuomenei, kuriame būtų nagrinėjami kultūros, mokslo, švietimo reikalai [31]. 1933–1939 m. leistas kultūros žurnalas *Lietuviškas baras* ne tik telkė studentus bei kitus inteligentus visuomeninei raiškai plėtoti, viešino jų siekius, idėjas, bet ir skatino kritiką, intelektualias diskusijas visuomenės kultūrinės savimonės ir tapatumo ugdymo klausimais.

Bendradarbiaudama su vietos visuomeninėmis organizacijomis studentų bendruomenė ir jų įsteigta organizacija įsiliejo į Vilnijos lietuvių kultūrinį ir švietimo sąjūdį, galėjo disponuoti jų moraline ir materialine parama. Lietuvių studijos ir visuomeninė veikla iš dalies buvo remiama ir nepriklausomos Lietuvos organizacijų bei institucijų lėšomis, kurios buvo skirtos Vilnijos lietuvių švietimui, spaudai, visuomeninei veiklai remti [33].

KULTŪRINĖS RAIŠKOS KRYPTYS IR FORMOS

Kultūrinę ir švietėjišką veiklą Vilniaus krašto lietuvių visuomenėje studentai pradėjo 1928 m., kai Stepono Batoro universiteto senatas patvirtino jų įsteigtos organizacijos įstatatus.

Paminėtina ir tai, kad lietuvių studentai tuo metu pradėjo tartis su tautinių mažumų studentų įsteigtų organizacijų lyderiais dėl kultūrinio bendradarbiavimo perspektyvų. Vilniaus lietuvių studentų sąjunga palaikė ryšius su ukrainiečių, baltarusių, žydų, rusų studentų organizacijomis, taip pat JAV, Austrijoje, Čekoslovakijoje, Latvijoje studijuojančiais lietuviais. Tai lėmė tarpkultūrinių pažintinių ryšių kryptingumą, inteligentijos viešosios

(2) Pirmiausia 1931 m. buvo organizuota Dramos sekcija, kiek vėliau – Visuomenininkų, Studenčių, Sporto sekcijos, kurios siekė plėtoti tiesioginę kultūrinę ir šviečiamąją veiklą visuomenėje.

raiškos patirties panaudojimo galimybes. Iš pradžių daugiau bendradarbiauta su Baltarusių studentų sąjunga, kuri Vilniuje organizavo bendrus šventinius renginius, teatralų bei muzikantų pasirodymus, literatūros vakarus, savo spaudos leidybą [31]. Tokių renginių organizavimas buvo ir lietuvių studentų interesų akiratyje, tačiau tą ribojo Vilniaus miesto inteligentijos aplinka.

XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje lietuvių studentų kultūrinės socializacijos pagrindu tapo lituanistinio švietimo veiklos ir kultūrinio tapatumo ugdymo plėtojimas Vilniaus mieste ir viso regiono provincijoje. 1932 m. studentų sąjunga įsigijo nuosavas patalpas Vilniaus g. 28 namo pirmame bute; čia vyko ne tik organizaciniai posėdžiai, bet ir susitikimai su krašto moksleiviais, pedagogais bei kitais inteligentais. Studentai kartu su pedagogais pradėjo kvalifikacinio švietimo darbą, rengė ekskursijų vadovus, kurie galėtų pristatyti Vilnijos istorinį ir kultūrinį paveldą vietiniams bei atvykstantiems tautiečiams [5].

Kultūrinės raiškos plėtojimo provincijoje požiūriu pažymėtina studentų teatrinė veikla, kurią organizavo ir koordinavo 1931 m. įsteigta Vilniaus studentų sąjungos Dramos sekcija. Šaltiniai liudija, kad studentų bendruomenė gerai suvokė teatro galimybes ir perspektyvas ne tik kūrybos, bet ir tautos kultūros, idėjų sklaidai, doriniam, estetiniam ugdymui. Vilniuje dar nebuvo profesionalaus lietuvių teatro, tad dramos grupių ir jaunųjų aktorių telkimas buvo itin aktualus.

Vaidinimus organizavo Juozas Kanopka, Apolonija Čelnaitė, Vytautas Alseika ir kt., režisavo Antanas Krutulyš. Provincijoje studentų organizuojami spektakliai ir vakarai, kaip buvo rašoma to meto studentų spaudoje, sulaukė pasisekimo, tačiau Vilniaus mieste trūko lietuvių inteligentijos dėmesio, pasigesta recenzijų ir platesnių atsiliepimų spaudoje [30].

Vilniaus krašto kaimuose ir miesteliuose vaidinimai buvo rengiami kartu su vietos inteligentais bei kitais gyventojais. Taip pat buvo bendradarbiaujama organizuojant choro, fortepijoninės muzikos koncertus, tad dramos ir muzikos renginių organizavimas tapo kultūrinio ugdymo priemone. Klausytojai ypač daug dėmesio teikė kartais studentų organizuojamuose vakaruose dalyvaujantiems vokalinės muzikos atlikėjams iš nepriklausomos Lietuvos, pavyzdžiui, keliuose studentų renginiuose dalyvavusiam Kauno operos dainininkui Stasiui Audiejui, kuris sužavėjo Vilnijos klausytojus [30].

Studentai organizacinės veiklos rezultatus savo spaudoje vertino optimistiškai: „teatro populiarumas visuomenėje didėja, tai leidžia gerinti kūrybinės jaunosios inteligentijos sąveiką su žiūrovais, su lietuviška aplinka“ [29]. Spaudoje buvo nurodomi ir studentų inicijuojamos lietuviškos dramaturgijos sunkumai: trūko lietuviškų pjesių, tinkamų sodžiaus žiūrovams, kultūriniam darbui provincijoje reikėjo daug laiko, valios ir fizinių pastangų, ir tai buvo sunku derinti su universitetinėmis studijomis ir kt. Studentų Dramos sekcijos organizuota veikla Vilnijoje vertintina ne kaip pramoginės masinės kultūros tendencija, o kryptinga visuomenės ugdymo sritis.

Pažymėtina Juozo Kanopkos, universitete studijavusio matematiką, kultūrinė raiška ir itin išryškėjęs jo kaip aktorius ir dramaturgo talentas: jis režisavo studentų spektaklius, organizavo vakarus kaimo žmonėms. Repertuare vyravo lietuvių autorių kūriniai: Petro Vaičiūno „Sudrumstoji ramybė“, „Patriotai“, Sofijos Čiurlionienės „Aušros sūnūs“, „Pinigėliai“, Marcelino Šikšnio-Šiaulėniškio „Pilėnų kunigaikštis“, Keturakio „Amerika pirtyje“, Kazio Alytos „Ant bedugnės krašto“ ir kt. Šiuose vaidinimuose dalyvaujantis valstietis, pasak Almos Lapinskienės, girdėdavo scenoje skambantį lietuvišką žodį – laisvą, įtaigų, teatro magijos pakylėtą, ir tai stiprino žmogaus tautinį orumą, suteikdavo jėgų atsilaikyti prieš kasdienį brutalų krašto lenkinimą [35].

Pirmasis J. Kanopkos (J. Bajoraičio) parašytas ir išspausdintas scenos veikalas buvo „Živilė“, pastatytas 1931 metais. Autoriui rūpėjo ne tik veikalo sceniškumas, bet ir auklėjamoji įtaiga, patriotiškumo pavyzdžiai, todėl istorine legenda paremtu siužetu siekta stiprinti tautinę stiprybę, savigarbą. Vaidinimas buvo palankiai įvertintas to meto lietuvių spaudoje, tačiau netrukus lenkų cenzūra uždraudė spektaklį dėl pernelyg stiprių ir atvirų patriotinių motyvų. Vėlesnėse jo dramose „Stebuklingas ratas“, „Replės“ ir kt. buvo pabrėžiami tėvynės meilės, išdavystės, baudmės motyvai. Moralinis imperatyvas, kaip pažymima grožinės literatūros istoriografijoje, vyrauja kone visuose (jų parašė keturiolika) J. Kanopkos dramaturgijos veikaluose [35].

Lietuviškos kultūros skleidėjai spaudoje pabrėžė teatro svarbą ugdant visuomenę, taip pat atsakomybę, reiklumą spektakliams ir renginiams, pradėta rašyti apie būtinybę įsteigti lietuvių dramos teatrą. Vis populiariaujančiame Dramos sekcijos veikla paskatino nuolatinio lietuviško teatro atsiradimą – 1936 m. šios sekcijos pagrindu buvo įkurtas Vilniaus lietuvių artistų mėgėjų teatras, kuris tęsė lietuviybės skleidimo darbą Vilniuje [35].

Su kultūrine ir švietimo veikla lietuvių visuomenėje sietina Vilniaus lietuvių studentų sąjungos Visuomenininkų sekcijos veikla, kuria nuo XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžios ji siekė ugdyti lietuvių tautinę savimonę. Jos įstatuose buvo numatyta „ugdyti lietuvių tautos idealus, nagrinėti visuomeninius ir socialinius klausimus, pažinti krašto kultūrą“ [8], taip pat skirti dėmesį kitų tautų kultūroms pažinti. Studentų susirinkimų protokolai liudija, kad renginiuose buvo nagrinėjami ir tarptautinės politikos, ekonomikos, pasaulio šalių istorijos klausimai, turėję plėtoti įvairių specialybių studentų išprusimą [7].

Studentų veikla neapsiribojo pranešimais ir diskusijomis studentų aplinkoje, buvo pradėtas švietimo darbas kaimo vietovėse: skaitomos paskaitos, platinama lietuviška spauda, bendradarbiaujama rengiant kultūrinius renginius. Istorinė atmintis tvirtinta proginiiais renginiais, pavyzdžiui, studentų organizuotas viešas renginys, skirtas Vincui Kudirkai atminti, tapo lietuvių tautinio sąjūdžio istorijos ir patirties įprasminimo dalimi [7].

Itin svarbia akademinės bendruomenės kultūrinės ir švietimo raiškos dalimi visuomenėje tapo publicistika. Vilniaus studentų Visuomenininkų sekcija 1933 m. pradėjo leisti tuo metu Vilniuje pirmą kultūros žurnalą lietuvių kalba *Lietuviškas baras*, kurį redagavo Motiejus Kraužlys. Jau pirmame leidinyje buvo pabrėžiamas siekis telkti inteligentiją lietuvių kultūrai puoselėti [27]. Aktualiais kultūros palikimo išsaugojimo ir kt. klausimais žurnale rašė Vincas Martinkėnas, Rapolas Mackonis, Vladas Drėma, Antanas Valaitis bei kiti žinomi publicistai.

Pažymėtina, kad publikacijose buvo nemažai rašoma apie Vilnijos lietuvių visuomenės kultūrinio ugdymo problemas, pabrėžiama studentijos dalyvavimo šiame procese svarba ir atsakomybė atstovauti lietuvių visuomenei daugiatautėje aplinkoje. Buvo siūloma nustatyti svarbiausias kultūros raiškos idėjas ir vertybes, kurios padėtų Vilnijos visuomenei išvengti nutautėjimo [25]. Kultūros žurnalo publikacijose itin buvo pabrėžiama lietuvių kalbos vartojimo išsaugojimo svarba, nes „nykstant lietuvių kalbai, prasideda lietuvių destrukcija“ [24].

Žurnale *Lietuviškas baras* buvo paskelbta straipsnių Lietuvos istorijos ir paveldo temomis, kurios taip pat buvo svarbi kultūrinio tapatumo ugdymo dalis. Lakoniškai, bet informatyviai ir sistemingai žurnale buvo pristatomas nepriklausomos Lietuvos kultūrinis gyvenimas.

Periodiniame leidinyje buvo publikuota nemažai vertingų lietuvių grožinės literatūros kūrinių. Prozoje aktyviausiai reiškėsi Vladas Radziulis, Albinas Žukauskas, poezijoje – Ona

Miciūtė, Albinas Žukauskas, Juozas Kėkštas, Vladas Radziulis, Zigmas Tureika. Literatūrinę šio kultūros žurnalo vertę, pasak Almos Lapinskienės, didino tai, kad buvo nagrinėjamos lietuvių literatūros aktualijos, buvo polemizuojama realizmo, tendencingumo ir kitais kūrybos bei literatūros teorijos klausimais, spausdinamos knygų recenzijos [35].

Vilnijos lietuvių visuomenės kultūrinio ugdymo požiūriu paminėtina ir nuo 1931 m. veikusios Studenčių sekcijos veikla, kuri buvo siejama su moterų inteligentų raiškos plėtra. Šios sekcijos įstatuose buvo nurodomas lietuviybės puoselėjimo siekis [10]. Studenčių sekcijos veikloje neapsiribota referatų skaitymu, pradėta rengti viešuosius švietimo ir kultūros renginius kaimo gyventojams. Antai 1935 m. lietuvių studentės pavasario atostogų metu aplankė 50 sodžių, perskaitė 160 paskaitų gyventojams [30]. Studenčių organizuojamų lietuviškos knygos vakarų metu buvo pristatoma lietuvių grožinė literatūra, kalbama apie knygos svarbą skleidžiant lietuvių kultūrą ir ugdant visuomenę.

Tarpukario Vilniaus lietuviškoje spaudoje pasitaikydavo ir kritinių straipsnių, kuriuose minimas nepakankamas studentų visuomeninis aktyvumas [20], tačiau, manytina, lietuvių studentai pagal to meto sąlygas ir galimybes savo visuomeninę raišką plėtojo pakankamai kryptingai ir nuosekliai. Jų įtaka visuomenei padidėjo, kai, bendradarbiaujant ar įsitraukiant į kitų lietuvių kultūros bei švietimo organizacijų veiklą, pradėta rengti bendrus renginius gyventojams.

Lietuvių studentai artimai bendradarbiavo su Vilniaus lietuvių meno ir literatūros draugija, kurioje dalyvavo visi žymiausi Vilnijos menininkai ir literatai. Dalis studentų ir absolventų tiesiogiai įsitraukė į šią organizaciją. Aktyvų bendradarbiavimą lėmė ne tik bendri lietuviybės išsaugojimo siekiai, bet ir liberali draugijos atmosfera, draugijos pirmininko kun. Antano Viskanto ir kitų vadovų tolerancija. Viešuose renginiuose buvo aptariami meno ir doros sąveikos, kūrybiškumo skatinimo ir kt. inteligentijai aktualūs klausimai [23].

Studentija dalyvavo svarstant Vilnijos lietuvių švietimo problemas, įsitraukė į organizacijas, kurios tiesiogiai dalyvavo švietimo procese [7]. Studentai skaitė paskaitas lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ mokytojams organizuojamuose kursuose, dalyvavo Šv. Kazimiero draugijos švietėjiškuose renginiuose, bendradarbiavo su Lietuvių mokslo draugija ir kt. Minėta draugija padėjo studentams plėtoti mokslinius ryšius su Vilniaus tautinėmis mažumomis, taip pat užsienio mokslo organizacijomis ir institucijomis, ji nuolat palaikė ryšius su Kauno akademinė bendruomene, užsienio lietuvių išeivija [3].

NAUJI POKYČIAI IR VEIKLOS GALIMYBĖS

1938 m. pradžioje politinės aplinkybės ir vaivadijos administracijos akcijos itin pablogino Vilnijos lietuvių visuomeninės veiklos galimybes, buvo uždaromos svarbios švietimo, mokslo draugijos, jų steigtos institucijos. Studentų spaudoje buvo pabrėžiami negatyvūs draugijų padalinių kaimo vietovėse uždarymo sociokultūriniai padariniai [22].

Kita vertus, pažymėtina ir tai, kad represijų banga vertė konsoliduotis skirtingų pozicijų lietuvių visuomenės lyderius, buvo stengiamasi bendromis priemonėmis palaikyti lietuvių kultūrinę ir tautinę veiklą. Norėta sudaryti sąlygas bet kokia galima organizacine forma reikšti savo lietuviškumą, palaikyti plačiausių gyventojų sluoksnių tautinę dvasią ir priešintis represijoms [37].

Vilniaus lietuvių studentų sąjungai pavyko išlikti ir tęsti veiklą, tad ji įsiliejo į prasidėjusį lietuvių inteligentijos pasipriešinimo lenkinimo politikai procesą. Apie tai byloja studentų organizacijos archyviniai dokumentai ir informacija, kuri buvo viešinama lietuviškoje periodinėje spaudoje.

1938 m. kovo 15 d. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos organizuoto susirinkimo vardu parengtame laiške Lenkijos Respublikos prezidentui buvo kreiptasi dėl sunkios lietuvių bendruomenės visuomeninės-kultūrinės raidos padėties uždraudus ar apribojus kultūros ir švietimo visuomeninių draugijų ir jų padalinių veiklą. Rašte apeliuojama į konstitucinę teisę plėtoti tautos kultūrą, prašoma leisti atnaujinti kultūros ir švietimo organizacijų veiklą, neriboti lietuvių kalbos vartojimo lietuvių švietimo aplinkoje [12].

Kultūros žurnale *Lietuviškas baras* nuolat buvo rašoma apie kultūros išsaugojimo problema, o politinei situacijai keičiantis, 1938 m. leidinio publikacijose buvo pabrėžiama visų lietuvių kultūros sričių plėtojimo Vilniuje perspektyvos svarba [26, 28].

Antrojo pasaulinio karo pradžioje 1939 m. spalio 10 d. Lietuvai atgavus Vilnių, lietuvių studentija buvo aktyvi akademinės ir kultūrinės integracijos dalyvė. Paminėtina, kad akademiniai ryšiai su nepriklausomos Lietuvos aukštosiomis mokyklomis tarpukariu itin buvo apriboti, pastangos organizuoti bendrus kultūrinius renginius, susitikimus buvo bevaisės, Kauno profesūros galimybės atvykti į Vilnių ir skaityti paskaitas ar pranešimus lietuvių visuomenei buvo gana menkos [6]. Tad naujomis sąlygomis Vilniaus lietuvių studentija siekė kuo sparčiau įsilieti į Lietuvos universitetinį gyvenimą, dalyvavo aukštųjų mokyklų renginiuose, skelbėsi spaudoje. Savo ruožtu Kauno studentai ir dėstytojai rinko lėšas Vilnijos studentams paremti. Paramą teikė ir privatūs asmenys, organizacijos, pavyzdžiui, 1939 m. pabaigoje Vilniaus studentams 1 000 litų paramą skyrė Lietuvos maitininkų sąjunga [15].

Vilniaus lietuviai studentai siekė, kad jų universitetas būtų reorganizuotas ir pritaikytas Lietuvos visuomenės poreikiams tenkinti. 1939 m. lapkričio 25 d. Vilniaus lietuvių studentai kartu su Lietuvos studentų organizacijų atstovais pasirašė ir įteikė raštą Lietuvos švietimo ministrui, kuriame raginama reformuoti Vilniaus universitetą, nes jis buvo lenkinimo židiniu, jame dirbo nemažai iš Lenkijos atvykusių ir antilietuviškai nusiteikusių darbuotojų. Antilietuviška atvykusių dėstytojų ir studentų veikla Vilniuje buvo esminė lietuvių keliamų reikalavimų priežastis. Minėtame rašte buvo rašoma:

„Dabartinė Vilniaus universiteto padėtis yra dar lietuvių tautai žalingesnė. Į universitetą subėgo iš įvairių buvusių lenkų universitetų studentai, kurie Lietuvos atžvilgiu labai nelobaliai nusiteikę, mitinguoja, platina agitacinius atsisaukimus ir pan. Universiteto vadovybė daro lenkams studentams, kuriems Lietuvos pilietybė nepriklauso, įvairius palengvinimus (universiteto mokestį priima zlotais arba ir visai nuo jo masiškai atleidžia). Apskritai, lenkų tauta nori susikurti prie Vilniaus universiteto Lenkijos atstatymo bazę.

Šalia to, iš universiteto dingsta mokslinės priemonės bei kitas jo turtas. Prie tokios universiteto padėties Vilniaus lietuviai studentai negali prisitaikyti, nelanko paskaitų ir yra pavojus, kad neįsikaitys šių mokslo metų.

Atsižvelgiant į tokią padėtį, laikome būtina kuo greičiau išspręsti Vilniaus universiteto klausimą palankiausia lietuvių tautai prasme, t. y. istoriniam Lietuvos universitetui Vilniuje reikia grąžinti visiškai lietuvišką pobūdį. Tuo tikslu, ruošiant Vilniaus universiteto įstatymą, turi būti patenkinti šie reikalavimai:

1. Universiteto mokojo ir administracinio personalo nariai turi būti lietuviai ar bent mokslininkai, savo darbais įrodę nuoširdų lojalumą Lietuvai. Iš dabar esančių personalo narių pašalinti svetimšalius, t. y. kiliusius ne iš Lietuvos teritorijos bei visus tuos svetimtaučius, kurie lenkų okupacijos metu buvo nepalankūs lietuviams.

2. Paliktiesiems mokojo personalo nariams svetimtaučiams paskirti trumpą terminą išmokyti lietuvių kalbą, kad universitete galėtų dėstyti lietuvių kalba.

3. Universiteto studentais gali būti tik lietuviai bei lojalūs Lietuvos piliečiai svetimtaučiai. Priešvalstybiškai nusiteikę Lietuvos atžvilgiu negali būti universitete toleruojami.

4. Paliktiems universitete svetimtaučiams studentams paskirti terminą išlaikyti lietuvių kalbos egzaminą gimnazijos kurso ribose, kaip to reikalaujama iš Vytauto Didžiojo universiteto svetimtaučių studentų“ [14].

Dar studentai reikalavo užtikrinti universiteto turto saugumą, uždrausti lenkų politinę veiklą ir lietuvių šmeižimą [14]. Studentų reikalavimus palaikė didžioji Kauno akademinio elito dalis; ji siekė integruoti Vilniaus universitetą į Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų sistemą, kuri vykdė ne tik specialistų rengimo, bet ir lietuvių kultūrinio tapatumo ugdymo funkcijas. Pažymėtina ir tai, kad Lietuvos akademinės bendruomenės lyderiai rūpinosi ir Vilnijos daugiakultūrinio paveldo išsaugojimu, jo studijų galimybėmis. Tai pabrėžė ir rektoriumi paskirtas profesorius Mykolas Biržiška, kita vertus, vėliau savo knygoje jis rašė, kad, pertvarkant universitetą į Lietuvos aukštojo mokslo įstaigą, „Lietuvos vyriausybė negalėjo čia remtis paties Stepono Batoro universiteto pajėgomis dėl daugelio to universiteto profesorių ir Vilniaus lenkų akademinio jaunimo daugiametės agresingos laikysenos“ [32].

Pirmiausia nutarta reformuoti universiteto administravimą: 1939 m. gruodžio 5 d. buvo priimtas Lietuvos valstybės įstatymas, pagal kurį buvo uždaromas Stepono Batoro universitetas ir atidaromas Vilniaus universitetas. Šios aukštosios mokyklos pertvarkymas buvo įtvirtintas gruodžio 13 d. Universitetų įstatymu [39]. Pagal šį įstatymą Vilniaus universitetas buvo kuriamas kai kuriuos fakultetus perkeliant iš Kauno į Vilnių, t. y. uždarius juos Vytauto Didžiojo universitete. Pirmiausia Vilniaus universitete pradėjo veikti perkeltieji humanitarinių ir teisių mokslų fakultetai [38].

Vilniaus lietuvių studentija stengėsi padėti iš Kauno atvykstantiems studentams ir dėstytojams adaptuotis akademinėje ir miesto aplinkoje, taip pat supažindinti juos su istorinėmis įžymybėmis bei kultūriniu gyvenimu. Pradėta bendradarbiauti su Lietuvos turizmo draugija, organizuoti ekskursijas po Vilniaus kraštą moksleiviams ir kitiems besidomintiems [15].

1940 m. pavasarį Vilniaus lietuvių studentai parengė naujus savo visuomeninės organizacijos veiklos įstatus, kurie buvo pritaikyti naujoms sąlygoms siekiant išsaugoti Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sociokultūrinę veiklos kryptingumą [16].

Paminėtina, kad 1940 m. kovo 18 d. buvo įregistruota Vilniaus universiteto bičiulių draugija, kurios steigėjai Mykolas Biržiška, Augustinas Janulaitis, Pranas Skardžius ir kiti akademinės bendruomenės elito nariai siekė ne tik „moraliai ir materialiai remti universitetą“, bet ir telkti Vilniaus universiteto studentus ir absolventus mokslinei, kultūrinei veiklai plėtoti [34].

Studentų sąjungos organizacijos, kaip ir kitų Vilniaus lietuvių visuomeninių organizacijų, veiklos atnaujinimas nutrūko prasidėjus Lietuvos okupacijai ir sovietinimui, o kultūrinė jaunimo raiška patyrė brutalų ideologinį bei politinį spaudimą. Kita vertus, Vilniaus universiteto reformos projekto autorius profesorius Steponas Kolupaila vėliau emigracijoje rašė, kad akademinė bendruomenė net ir sunkiomis okupacijos bei sovietinimo sąlygomis stengėsi išsaugoti dvasines vertybes ir dirbti tautos labui [34].

IŠVADOS

1. Lietuvių studentų kultūrinio konsolidavimo pradžia siejama su visuomeninės organizacijos – Vilniaus lietuvių studentų sąjungos – steigimu, kurį pradėjo universiteto studentai lietuviai 1925 metais. Steigiamos studentų organizacijos lyderiai siekė ne tik telkti visus Vilniaus krašto lietuvius studentus, ugdyti tautinę sąmonę, bet ir skleisti lietuviybę visuomenėje.

2. XX a. 3-jojo dešimtmečio pabaigoje pradėta nuosekliai plėtoti kultūrinę ir šviečiamąją veiklą Vilniaus krašto lietuvių visuomenėje, o svarbiausia organizacine priemone tapo XX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje steigiamos Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijos, kurios padėjo įgyvendinti studentų kūrybines idėjas ir geriau suvokti inteligentijos paskirtį visuomenėje.

3. Kultūrinės raiškos plėtojimui provincijoje buvo itin reikšminga studentų teatrinė veikla, kurią organizavo ir koordinavo 1931 m. įsteigta Vilniaus studentų sąjungos Dramos sekcija. Šaltiniai liudija, kad studentų bendruomenė gerai suvokė teatro galimybes ir perspektyvas ne tik kūrybos, bet ir tautos kultūros, idėjų sklaidai, taip pat dorinio, estetinio ugdymo plėtrai.

4. Reikšminga studentų telkimo ir kultūrinės raiškos visuomenėje dalis buvo kultūros žurnalo *Lietuviškas baras* leidyba 1933–1939 metais. Leidinio publikacijos viešino jaunosios lietuvių inteligentijos siekius, idėjas, skatino kritiką ir intelektualias diskusijas visuomenės kultūrinės savimonės klausimais. Daugelis autorių pabrėžė lietuvių kalbos, Lietuvos istorijos, kultūrinio paveldo svarbą kultūriniam tapatumui ugdyti.

5. Lietuvių studentai artimai bendradarbiavo su Vilniaus lietuvių meno ir literatūros draugija, kurioje dalyvavo visi žymiausi Vilnijos menininkai ir literatai. Dalis studentų ir absolventų tiesiogiai įsitraukė į šią organizaciją, kurios viešuose renginiuose buvo aptariami svarbūs meno ir doros sąveikos, kūrybiškumo skatinimo ir kt. inteligentijai aktualūs klausimai.

6. Studentija svarstė lietuvių švietimo problemas, įsitraukė į organizacijas, kurios tiesiogiai dalyvavo švietimo procese, skaitė paskaitas lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ mokytojams organizuojamuose kursuose, dalyvavo Šv. Kazimiero draugijos šviečiamuosiuose renginiuose, bendradarbiavo su Lietuvių mokslo draugija.

7. Antrajam pasauliniam karui prasidėjus ir 1939 m. spalio 10 d. Lietuvai atgavus Vilnių, lietuvių studentija buvo aktyvi akademinės ir kultūrinės integracijos dalyvė, siekė, kad jų universitetas būtų reorganizuotas ir pritaikytas Lietuvos visuomenės poreikiams tenkinti.

Gauta 2014 01 30
Priimta 2014 05 03

Šaltiniai ir literatūra

- [1] 1926–1930 m. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos (VLSS) narių susirinkimų protokolų knyga. *LMAVB RS*, f. 174, b. 11/1, l. 1–5.
- [2] 1926–1936 m. Baltarusių studentų sąjungos protokolai. *LCVA*, f. 175, ap. 15, b. 142, l. 1–26; b. 140, l. 1–3 ir kt.
- [3] 1927–1932 m. siunčiamieji Lietuvių mokslo draugijos raštai. *LLTI BR*, f. 22–75, l. 5–49.
- [4] 1928 m. VLSS nariai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 11/1, l. 1.
- [5] 1928–1932 m. VLSS valdybos narių posėdžių protokolų knyga. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 25–46; b. 10/1, l. 1–14.
- [6] 1928–1937 m. VLSS gauti raštai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 3/2, l. 170–172.
- [7] 1930–1933 m. VLSS narių susirinkimų protokolų knyga. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 20–24, 56, 80, 83–92.
- [8] 1934 m. Visuomenininkų sekcijos įstatai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 23, l. 4.
- [9] 1935 10 10 VLSS valdybos raštas *Jaunimo draugo* redakcijai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/3, l. 472.
- [10] 1936 m. Studenčių sekcijos įstatai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 23, l. 9.
- [11] 1936–1939 m. VLSS narių susirinkimų protokolų knyga. *LMAVB RS*, f. 174, b. 7, l. 45–49.
- [12] 1938 05 15 VLSS laiškas Lenkijos respublikos prezidentui. *LMAVB RS*, f. 174, b. 27, l. 12–17.
- [13] 1938 m. VLSS įstatai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 1, l. 12.

- [14] 1939 11 25 VLSS raštas Lietuvos švietimo ministrui. *LMAVB RS*, f. 174, b. 3/3, l. 7–8.
- [15] 1939–1940 m. VLSS gauti raštai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 3/1, l. 28–39, 65–66.
- [16] 1940 04 30 VLSS raštas Vilniaus universiteto rektoriui. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/1, l. 14.
- [17] VLSS narių sąrašai. *LMAVB RS*, f. 174, b. 30/203, l. 183, 196, 351, 513, 533.
- [18] Lietuviškas teatras Vilniuje. *Lietuviškas baras*, 1933, Nr. 2, p. 6–11.
- [19] Vilniaus lietuvių literatūra. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 8, p. 36–43.
- [20] Dėl priekaištų mūsų studentėms. *Vilniaus rytojus*, 1935 01 16, p. 2.
- [21] GAVAITIS, M. Į bendrą darbą. *Lietuviškas baras*, 1933, Nr. 2, p. 42.
- [22] KRAUŽLYS, M. Kultūriniai kaimo rūpesčiai. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 8, p. 1–2.
- [23] Kronika. *Lietuviškas baras*, 1933, Nr. 2, p. 49.
- [24] LIETUVIS, J. Nykstant lietuvių kalbai, prasideda lietuvių destrukcija. *Lietuviškas baras*, 1934, Nr. 2–3, p. 33–35.
- [25] MACKEVIČIUS, R. Mūsų inteligentai. *Lietuviškas baras*, 1936, Nr. 1, p. 5–6.
- [26] MARTINKĖNAS, V. Mūsų organizacijos. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 12, p. 7–5.
- [27] Nuo redakcijos. *Lietuviškas baras*, 1931, Nr. 1, p. 2–4.
- [28] PANGONIS, A. Lietuviškas teatras mūsų krašte. *Lietuviškas baras*, 1938, Nr. 12, p. 44–49.
- [29] RIMDŽIUS, A. Mūsų vaidinimų reikalai. *Lietuviškas baras*, 1937, Nr. 2, p. 26–28.
- [30] Vilniaus lietuvių studentų sąjungos sekcijos. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 29–32, 35–38.
- [31] Žalvaris. Vilniaus lietuvių studentų sąjungos dešimtmetį minint. *Lietuviškas baras*, 1935, Nr. 3, p. 4–6.
- [32] BIRŽIŠKA, Mykolas. *Vilniaus universitetas 1940–1941 m.* Memmingenas: Mintis, 1948, p. 3.
- [33] GAIGALAITĖ, Aldona. Lietuvos valstybės pagalba Vilnijos lietuvių organizacijoms 1922–1928 metais. *Lietuvos istorijos metraštis, 1994 metai*, 1995, p. 57.
- [34] JUZEFOVIČIUS, Romualdas. *Lietuvos humanitarų mokslo organizacijos 1918–1940 m.* Vilnius: KFMI, 2007, p. 163, 190.
- [35] LAPINSKIENĖ, Alma. *Vilniaus lietuvių literatūra 1920–1940.* Vilnius: LLTI, 2008, p. 86, 89, 90, 99, 106.
- [36] *Lietuvių studentų korporacijos tarpukariu.* Vilnius: Diemedžio I-kla, 2013, p. 96–114.
- [37] MAKASKAS, Bronius. *Vilnijos lietuviai 1920–1939 metais.* Vilnius: Mokslas, 1991, p. 156, 158.
- [38] MANČINSKAS, Česlovas. *Aukštasis mokslas Lietuvoje 1918–1940 m.* Vilnius: LPA, p. 136–137.
- [39] PŠIBILSKIS, Vygintas, Bronius. *Mykolas Biržiška.* Vilnius: VU I-kla, 2009, p. 317, 318.
- [40] *Vilniaus universiteto istorija.* Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1994, p. 213–214.

ROMUALDAS JUZEFOVIČIUS

Cultural activities of Vilnius Lithuanian students in the society in 1928–1940

Summary

Based on the analysis of manuscripts and published sources, the article analyses the assumptions and conditions of this community of Vilnius Lithuanian students who studied at the University in inter-war years, areas and the trends of cultural expression in the society, attempting to determine student attitudes in developing the cultural identity of Lithuanians of the Vilnius region.

The beginning of cultural consolidation of Lithuanian students is associated with the establishment of a community-based organization – Vilnius Lithuanian Student Union, initiated by the university students in Lithuania in 1925. Leaders of the established student organization raised targets not only to mobilise all Lithuanian students in the Vilnius region and to develop their national consciousness, but also to spread their Lithuanian identity in the society.

They started to coherently develop cultural and educational activities in the Lithuanian society of the Vilnius region, but the most important organisational tool was the establishment of the sections of the Vilnius Lithuanian Student Union in the beginning of the fourth decade of the twentieth century, which allowed to implement creative student ideas and better understand the function of intellectuals in the society.

Student theatre activities organised and coordinated by the Drama Section of the Student Union in Vilnius in 1931 were very important from the viewpoint of development of cultural expression in the province. Sources demonstrate that the student community had a good understanding of theatre opportunities and prospects not only for the development of creativity, but also the national culture, dissemination of ideas, and moral, aesthetic education.

A significant part of bringing together students and cultural expression was publication of the cultural magazine *Lietuviškas Baras* in 1933–1939. Publications promoted young Lithuanian intellectuals and their aspirations, ideas, encouraged criticism and intellectual debates on the issues of cultural identity of the public. Many authors emphasized the importance of the Lithuanian language, history and cultural heritage in the development of cultural identity.

Lithuanian students cooperated closely with the Art and Literature Society of Vilnius Lithuanians, attended by all most famous artists and writers of the Vilnius area. Some students and graduates directly integrated into the organization, the public events of which discussed the issues of interaction between art and morals, promotion of creativity and other topics important for intellectuals.

The student society participated in the discussion of Lithuanian education problems, joined the organizations that were directly involved in the educational process, lectured in the courses for teachers organised by the Lithuanian Education Society Rytas, took part in the educational events of St. Casimir's Society and cooperated with the Lithuanian Scientific Society Library.

After the beginning of the Second World War, when Lithuania regained Vilnius on 10 October 1939, Lithuanian students have been active in academic and cultural integration, aiming for their University being reorganised and adapted to meet the needs of the Lithuanian society.

Key words: Lithuanians of Vilnius, education, academic community, cultural identity